

A JOGI SZEMÉLY VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐINEK FELELŐSSÉGE AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYVBEN

KISFALUDI András*

Bevezetés

Időről időre találkozunk azzal a véleménnyel, hogy a jog a társadalom gyakorlati tevékenysége, nem pedig tudomány tárgya. Személy szerint ugyan nem osztom ezt a nézetet, de ha Lábady Tamás életművét szemléljük, akkor arra a következtetésre juthatunk, hogy a jog gyakorlati szerepének és tudományos vizsgálatának szembeállítása, egymást kizáró felfogása súlytalanná válik. Ez az életmű ugyanis jól mutatja, hogy a jog gyakorlati tevékenységként való művelése egyáltalán nem zárja ki azt, hogy erről a gyakorlatról magasabb absztrakciós szinten, elméleti igénnyel és alapossággal is lehessen gondolkodni. Lábady Tamás sohasem zárta magára kutatóintézeti vagy egyetemi dolgozószobák ajtaját, nem vonult vissza a tudomány elefántesont tornyaiba, hanem végezte a gyakorló jogász munkáját, s közben mélyebben és általánosabban is végiggondolta mindazt, amit tesz, így bontakozott ki tudományos és oktatói pályája. E két szemlélet egysége nála példaértékűen valósult meg, s ha igaz az, hogy leginkább a személyes példával lehet hatni a fiatalabb nemzedékekre, akkor biztos vagyok benne, hogy ennek a titkát kellene mindenkinek ellesni tőle.

A most ünnepelt évforduló alkalmával átnyújtandó írásomban – amellet, hogy még sok alkotó évet kívánok neki – megpróbálom az ő pályájában megvalósuló módon egyesíteni az elméleti és a gyakorlati szempontok vizsgálatát, s ezzel a módszerrel jutni el jogi problémák megfogalmazásához és megoldási javaslatok kidolgozásához. Teszem mindezt a felelősségi jog terén, amely az ünnepeltnek is fontos működési területe volt, így közvetlenül is meríthetek eredményeiből, ugyanakkor a felelősségnek egy sajátos érvényesülési területeként a jogi személyek világában vizsgálódok, ahol magam talán egy kissé otthonosabban mozgok. S mindennek a vizsgálódásnak az aktualitását hazánk új Polgári Törvénykönyvének az elfogadása és hatálybalépése adja, amiben Lábady Tamásnak komoly alkotó szerepe volt.

* Egyetemi tanár, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Polgári Jogi Tanszék.

A tanulmány első részében (I. pont) a vezető tisztségviselők felelősségének funkcióival, s ezzel összefüggésben a szabályozás rendszerével foglalkozom, majd a vezető tisztségviselőknek a társasággal szembeni felelősségét elemzem (II. pont), aztán a hitelezőkkel szembeni felelősség sajátos rendelkezéseivel foglalkozom (III. pont), s végül a vezető tisztségviselők deliktuális kártérítési felelősségéről szólnék (IV. pont). A dolgozat végén (V. pont) megkísérlem összefoglalni a következtetéseket.

1. A vezető tisztségviselők felelősségének funkciója és a szabályozás rendszere

Az új Polgári Törvénykönyv több helyen, különböző összefüggésekben rendelkezik a jogi személyek vezető tisztségviselőinek felelősségéről. Annak érdekében, hogy világos képet alkothassunk e különböző rendelkezések valódi tartalmáról, elhatárolásukról, mindenekelőtt szükségesnek látszik annak áttekintése, hogy milyen funkciót tölt be e felelősség a jogi személyek életében.¹

A polgári jogi kártérítési felelősség alapvető funkciója a más személy vagyónában jogellenesen okozott károk reparálása, vagyis a károkozó magatartással előidézett indokolatlan vagyonomozgás következményeinek megszüntetése, s ezen keresztül a potenciális károkozók visszatartása a további károkozásoktól.

A jogi személy önálló, saját tevékenységre nem képes, ezért károkozást sem tud jogi személyként elkövetni, legfeljebb jogi eszközökkel lehet bizonyos személyek magatartását a jogi személy magatartásaként értékelni, s ehhez jogi következményeket fűzni a jogi személynél. A jogi személynek betudható döntéseket legegyszerűbb esetben a tagok hozzák meg, akik aztán végső soron a döntés következményeit is viselik, hiszen a jogi személy eredményessége vagy sikerelensége a tagoknál jelenik meg, s okoz nekik vagyoni előnyt vagy hátrányt. Ebben a konstrukcióban konfliktust csak az okozhat, hogy miként transzformáljuk a tagok egyéni akarátát a jogi személy akarátává. Ezt a problémát a legtöbb esetben a jog a többségi elv érvényesítésével, s emellett a kisebbség szükség szerinti védelmével oldja meg, de polgári jogi kártérítési felelősségre nincs szükség, hiszen ha a tagok döntése a jogi személynél kárt okozna, az olyan, mint ha valaki a saját vagyonában okozna kárt, mert bár a jogi személy elkülö-

¹ A jelen tanulmánynak nem célja a felelősség funkcióinak teljes körű és részletes áttekintése, csupán olyan mértékig foglalkozom ezzel a kérdéssel, amilyen mértékig ez a felelősségi szabályok rendszerének kialakításához szükséges. A vezető tisztségviselők felelősségének funkcióiról részletesebben írtam „A felelősség funkciója és hatásmechanizmusa a gazdasági társaságok jogában” című tanulmányomban. [In: KIRÁLY Miklós – GYERTYÁNFY Péter (szerk.): *Liber Amicorum. Studia Gy. Boytha dedicata. Ünnepi dolgozatok Boytha György tiszteletére*. Budapest, ELTE ÁJK Polgári Jogi Tanszék, Nemzetközi Magánjogi és Európai Gazdasági Jogi Tanszék, 2004. 215–233.]

nül a tagjaitól, végső soron a tagok vagyona növekedése érdekében működik a jogi személy.²

A jogi személy tagjainak közvetlen döntéshozatala a jogi személyt érintő valamennyi kérdésben nem szükségszerűen tartható fenn. Itt nem részletezendő okok miatt a jogi személyek jelentős részénél az a struktúra alakul ki, hogy a tagok legfeljebb a legfontosabb, stratégiai jellegű, a jogi személy státuszát érintő döntéseket tartják fenn saját maguk számára, az egyéb döntéseket pedig átengedik a jogi személy körében tevékenykedő más személyeknek. E személyek közül kiemelkedő jelentősége van azoknak, akik a jogi személy irányításának területére eső döntéseket hozhatnak meg. Ezeket a személyeket nevezzük a jogi személy vezető tisztségviselőinek, s az általuk végzett tevékenységet a jogi személy ügyvezetésének.³ Az ügyvezetési funkció leválasztása a tagokról vagy a tagok összességéről jelentős előnyökkel járhat (bizonyos, nem túl nagy méret fölött a közvetlen irányítás gazdaságilag irracionális, nem fenntartható), ugyanakkor a közvetlen tulajdonosi irányításhoz képest egy újabb konfliktust keletkeztet, hiszen a jogi személyen belül is kialakul az a helyzet, hogy bizonyos személyek hozhatnak olyan döntéseket, amelyeknek következményeit nem, vagy nem teljes mértékben kell nekik viselniük. Ha az ügyvezetési tevékenységet erre szakosodott szakember úgy látja el, hogy nincs tulajdonosi érdekeltsége a jogi személyben, akkor az ügyvezetési döntések úgy születnek meg, hogy azokban nem jelenik meg természetes módon a tulajdonosi érdekeltség, nem válik motivációs szemponttá a döntésnek a tulajdonra gyakorolt hatása. Ugyanakkor az így meghozott döntések következményei a jogi személynél jelentkeznek, s azon keresztül a tagoknak kell viselniük a következményeket, míg maga a döntéshozó nem részesül az előnyökből és nem köteles – legalábbis tulajdonosként nem köteles – viselni a hátrányokat sem.

Nos, ebben a helyzetben a felelősség intézménye azt a célt szolgálja, hogy a vezető tisztségviselő számára belsővé tegye döntéseinek negatív következményeit, azaz a felelősség intézményének korrekciós hatása révén tulajdonosi érdekeltség hiányában is kénytelen legyen viselni magatartása, ügyvezetési tevékenysége következményeit.

² Ez a megállapítás csak tisztán magánjogi viszonyok mellett érvényesül maradéktalanul. Ha például valaki nem a saját vagyonát teszi kockára egy gazdasági társaságban, hanem közvagyonnak a társaságba való beviteléről dönt, akkor ez a tulajdonosi érdekeltség nem fog működni, hiszen a döntéshozó nem tulajdonosa a kockára tett vagyonnak, s a vagyonról hozott döntések következményeit sem viseli. Ez azonban a társaságba belépő tag és az ő nevében döntéseket hozó személy közötti viszony keretében kezelendő konfliktus, és ha ebben a viszonyban valamilyen rendellenesség következik be, azt nem a társaságnál, hanem a tagnál kell rendezni.

³ Az ügyvezetés fogalmát az új Ptk. előtti társasági jogi szabályozás is a társaság irányítási döntéseinek meghozatalával definiálta [ld. a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. tv. (a továbbiakban: Gt.) 21. § (1) bekezdését], s ezt fenntartotta az új Ptk. is [ld. a Ptk. 3:21. § (1) bekezdés] a jogi személyekre vonatkozó általános szabályként.

Ugyanakkor a jogi személy, mint a tagjaitól elkülönült jogalany, szükségszerűen kívülállókkal, harmadik személyekkel is kapcsolatba kerül, s a jogi személynek a kívüllág előtt megjelenő magatartása jelentős mértékben éppen a vezető tisztségviselők döntésein múlik. Ebben az összefüggésben a vezető tisztségviselőnek a jogi személy nevében kifejtett magatartását mindaddig a jogi személynek tudjuk be, amíg a jogi személy képes a harmadik személyeknek a vezető tisztségviselő által a jogi személy nevében hozott döntései alapján azok követeléseinek, igényeinek a kielégítésére. Ilyenkor ugyanis a harmadik személynek nem kell elviselnie a vele kapcsolatban álló jogi személy döntéseként megjelenő vezető tisztségviselői döntésből eredő hátrányokat, tehát ebbe a viszonyba a jognak nem is kell beavatkoznia.

Amint azonban a vezető tisztségviselő által meghozott és a jogi személy akaratként külső jogviszonyokban realizálódó döntésből a harmadik személyre nézve hátrányok keletkeznek, mert a jogi személy nem képes helytállni a döntésből eredő kötelezettségeiért, akkor a vezető tisztségviselő döntésének már harmadik személyre kiható negatív következménye lesz, amit a polgári jognak megint csak kezelnie kell valahogy, s ennek megint csak a felelősség intézménye lesz a megfelelő módja. Ez esetben azonban nem a jogi személlyel szembeni viszonyban kell a felelősséget érvényesíteni, hiszen a károsult már nem (vagy nem kizárólag) a jogi személy, hanem olyan kívülálló személy, aki eredendően a jogi személlyel áll jogviszonyban, de követelését éppen a vezető tisztségviselő magatartása miatt nem tudja a jogi személlyel szemben érvényesíteni.

Végül pedig a vezető tisztségviselő a jogi személy ügyvezetésének ellátása során kapcsolatba kerülhet olyan módon is harmadik személyekkel, hogy velük nem jön létre előzetesen, a jogi személy akaratnyilvánításán alapuló jogviszony, hanem a vezető tisztségviselő károkozó magatartása keletkeztet kártérítési felelősségi viszonyt. Ennek természetesen csak akkor lesz jelentősége a jogi személyekre vonatkozó szabályozás szempontjából, ha a szerződésen kívüli, deliktális károkozó magatartást a vezető tisztségviselő nem a jogi személy irányításától független tevékenysége során tanúsítja, hanem éppen vezető tisztségviselőként eljárva. Ha a vezető tisztségviselő e minőségétől függetlenül okoz kárt valakinek, kártérítési felelősségét a vezető tisztségviselői mivolta nem fogja érinteni.

Az eddigieket összefoglalva, megállapíthatjuk, hogy a vezető tisztségviselők felelősségi szabályainak rendszerében különbséget kell tenni

- a) a vezető tisztségviselő által vezető tisztségviselői kötelezettségeinek megszegésével a jogi személynek okozott károk,
- b) a vezető tisztségviselő által a jogi személy hitelezőinek (akár szerződéses, akár szerződésen kívüli viszonyból keletkezett, a jogi személlyel szembeni hitelezői viszony) okozott károk és

- c) a vezető tisztségviselő által harmadik személyeknek szerződésen kívül okozott károkért való felelősség között.

Ugyanakkor arra is figyelemmel kell lenni, hogy az új Polgári Törvénykönyv a felelősségi rendszer szabályozásánál jelentős újtásként érdemi különbségeket vezetett be a szerződésszegéssel és szerződésen kívül okozott károkért való felelősség szabályai között. Ezért – ellentétben a korábbi szabályozással – egy felelősségi tényállásnál egyáltalán nem mindegy, hogy ebből a szempontból milyen felelősségi alakzattal van dolgunk. A vezető tisztségviselőknek a jogi személlyel szembeni felelőssége a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai szerint működik, míg a vezető tisztségviselőknek a jogi személy hitelezőivel szembeni felelősségére és a vezető tisztségviselő által szerződésen kívül okozott károkért való felelősségére a deliktuális kártérítés szabályait kell alkalmazni.

Ráadásul a felelősségi szabályok az új Ptk.-ban nem egyetlen helyen jelennek meg: a vezető tisztségviselő és a jogi személy közötti felelősségi viszonyról a jogi személyekre vonatkozó általános rendelkezések szólnak; a hitelezőkkel szembeni helytállás kérdését az egyes jogi személy típusokra vonatkozó szabályozás szintjén érinti a törvény; míg a szerződésen kívüli károkozás károsultjának viszonyaira a kötelmi jogi könyv deliktuális kártérítési felelősségi szabályai között találunk rendelkezést.

A fentieket figyelembe véve a vezető tisztségviselők felelősségére vonatkozó szabályokat az alábbi rendszerben lehet elhelyezni:

		A károsult		
		Társaság	Hitelezők	Harmadik személyek
Felelősségi alakzat	Szerződésszegéssel	3:24. §		
	Szerződésen kívüli károkozással		3:86. § (2) bek. 3:118. § 3:347. § (3) bek.	6:541. §

A következőkben a vezető tisztségviselőkre vonatkozó szabályozást a fenti rendszernek megfelelően fogom vizsgálni.

2. A vezető tisztségviselőnek a jogi személlyel szembeni felelőssége

2.1. A felelősségre vonásról szóló döntés

Mielőtt a felelősség érdemi szabályozásának vizsgálatába kezdenénk, érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az új Polgári Törvénykönyv beiktatott a gazdasági társaságokra vonatkozó szabályok közé egy olyan rendelkezést, amely egyértelművé teszi, hogy a társaság mely szerve jogosult döntést hozni a társaságnak a vezető tisztségviselővel szembeni igénye érvényesítéséről. A 3:109. § (2) bekezdése értelmében ez a döntés mindegyik társasági típusnál a legfőbb szerv hatáskörébe tartozik. A korábbi társasági jogi szabályozásból csak egy nagyon halvány utalásból lett volna levezethető ez a tétel, nevezetesen a kisebbségi jogok körében rendelkezett úgy a Gt., hogy kisebbségi jogként akkor lehet a vezető tisztségviselővel szembeni igényt érvényesíteni, ha a felelősségre vonásra vonatkozó indítványt a legfőbb szerv elvetette, vagy megtagadta a döntéshozatalt ebben a kérdésben.⁴ Ebből a szabályból többszörös áttétellel levezethető, hogy a döntés a legfőbb szerv hatáskörébe tartozott.

Az ilyen hatásköri eloszlás érdemben helyes, és indokolt, hogy ezt az új szabályozás világosan ki is mondja. Az előző pontban kifejtettek szerint ugyanis a vezető tisztségviselőnek a társasággal szembeni felelőssége a vezető tisztségviselő és a tagok közötti konfliktusra kíván megoldást biztosítani, a vezető tisztségviselő döntéseiből a tagokra háruló hátrányos következményektől kívánja megvédeni a társaság tagjait. Ennek fényében teljes mértékben indokolt, ha a felelősségre vonásról az érdekeltek dönthetnek. Mivel a tagok döntéshozatalára a gazdasági társaságokban a legfőbb szerv keretében kerül sor, ezért rendelkezett úgy a kódex, hogy ezt a kérdést a legfőbb szerv hatáskörébe utalja.

Megerősíti ezt a hatásköri elosztást az is, hogy a felelősség alóli mentesítés kérdésében, azaz a felmentvény megadása ügyében is a legfőbb szerv jogosult dönteni,⁵ amivel az áll összhangban, ha a felelősségre vonásról is ugyanez a szerv határoz.

Bár kétségtelen, hogy számukat és gazdasági súlyukat illetően is a gazdasági társaságok teszik ki a jogi személyek jelentős részét, mégis feltűnő, hogy a szóban forgó szabályozás csak a gazdasági társaságokra vonatkozik, s más jogi személy típusok esetén hallgat a törvény arról, hogy mely szervnek a döntésére van szükség a jogi személy kártérítési igényének érvényesítéséhez. Megítélésem szerint, ha ez a kérdés felvetődik más jogi személy típusba tartozó jogi személynél, ott is arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a döntést a tagok vagy ala-

⁴ Gt. 49. § (5) bekezdés.

⁵ Ptk. 3:117. §.

pítók döntéshozatalára hivatott szervnek kell meghoznia, hiszen a konfliktus, amelyre a felelősség megoldást kínál, minden jogi személy esetén a vezető tisztségviselő és a tagok (alapítók) között feszül.

2.2. Miért szerződésszegéssel okozott kár?

A vezető tisztségviselőnek a jogi személlyel szembeni felelősségére vonatkozó szabály akként rendelkezik, hogy a vezető tisztségviselő az ügyvezetési tevékenysége során a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint felel a jogi személlyel szemben.⁶ Ez a szabály formálisan feleslegessé teszi azt a kérdést, hogy az adott kérdéses viszonyra melyik felelősségi alakzatot kell alkalmazni, hiszen minden ezzel kapcsolatos vitát kiküszöbölendő, maga a törvény mondja ki, hogy ebben a viszonyban a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai érvényesülnek.

Mégis figyelmet érdemel az, hogy itt nem jogalkotói önkényről, szabad választásról van szó, hanem a tényleges helyzetnek megfelelő olyan szabályozásról, amely kellő tartalommal rendelkezik. Olyannyira, hogy megítélésem szerint akkor is ugyanerre a következtetésre kellene jutnunk, ha a jogszabály elmulasztotta volna elvégezni helyettünk a jogviszony elemzését, s az alkalmazandó normaanyag kijelölését.

A szerződésen kívül és a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség elkülönítését alapvetően az indokolta, hogy „kontraktuális felelősség esetén [...] már a károkozást megelőzően fennáll egy relatív szerkezetű jogviszony a felek között: a szerződés, amely meghatározza a felek egymással szembeni jogait és kötelezettségeit.”⁷ Ebből pedig az következik, hogy „[...] a kontraktuális felelősséget egy önként, tudatosan, átgondoltan vállalt szerződéses kötelezettségvállalás megszegése alapozza meg. Ez a feltétel a deliktuális kárfelelősség esetében hiányzik.”⁸ Ez a körülmény indokolja, hogy a szerződésszegésért való felelősség előfeltételei szigorúbbakká váltak, mint a deliktuális károkozás esetén.

Annak megítélésénél, hogy helyes lépés-e a jogi személy vezető tisztségviselőinek felelősségét a szerződésszegésért való felelősség szabályai alá rendelni, azt érdemes megvizsgálni, hogy vajon a vezető tisztségviselő és a jogi személy között fennáll-e a károkozást megelőzően olyan relatív szerkezetű, szerződéses jogviszony, amely kijelöli a felek egymással szembeni kötelezettségeit, meg-

⁶ Ptk. 3:24. §.

⁷ VÉKÁS Lajos: *Parerga. Dolgozatok az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez*. Budapest, HVG-Orac, 2008. 288.

⁸ Uo.

határozza az általuk teljesítendő szolgáltatásokat. Ezt vizsgálva nem juthatunk más következtetésre, mint hogy ez a szerződéses viszony fennáll, s ezért a vezető tisztségviselő szerződésszegésért való felelősségének előírása indokolt.

Kétségtelen, hogy a jogviszony keletkezése a külsőségeket illetően eltér a hagyományos árucseres szerződések megkötésétől, formálisan talán nem húzható rá az „ajánlat – ajánlat elfogadása” séma, hiszen a vezető tisztségviselői megbízatás a jogi személy általi kijelöléssel vagy választással, és e kijelölés vagy választás vezető tisztségviselő általi elfogadásával jön létre, az azonban egyértelműen megállapítható, hogy a két fél között kialakul valamilyen akarategység, ami kölcsönös és egybehangzó nyilatkozatok formájában nyilvánul meg. Ha a klasszikus szerződési jogi fogalmakkal akarjuk leírni a folyamatot, akkor a jogi személy általi kijelölést/választást tekinthetjük a másik félnek, azaz a megválasztott vezető tisztségviselőnek tett ajánlatnak, s a tisztség elfogadását különösebb nehézség nélkül felfoghatjuk az ajánlat elfogadásaként. Első látásra kétségtelenül hiányzik ebből a folyamatból a szerződéskötésre egyébként jellemző alku lehetősége, vagyis az, hogy az ajánlatra a másik fél egy ellenajánlattal válaszoljon. A gyakorlatban azonban – hasonlóan a szerződéses tárgyalásokhoz – a legtöbb esetben a feltételeket a felek már előzetesen, jogi kötelezettségek nélkül tisztázzák, s az ajánlat megtételére már e tisztázott feltételek alapján kerül sor, amire a másik fél egyszerű elfogadással tud reagálni. Aligha képzelhető el, hogy valakit úgy választanának meg vezető tisztségviselővé, hogy az érintett erről előzetesen nem tud, előzetesen nem egyezik meg arról, hogy milyen feltételek mellett, milyen időtartamra, milyen díjazásért stb. vállalja a feladatot.

Bárhogy is jutnak el azonban a felek a kölcsönös és egybehangzó akaratnyilatkozatok megtételéhez, azt leszögezhetjük, hogy a jogi személy és a vezető tisztségviselője között már az esetleges károkozó magatartás előtt létezik egy konszenzuson alapuló kétszemélyes, relatív szerkezetű viszony, aminek alapján a feleket kölcsönös kötelezettségek terhelik egymással szemben. Ebben az értelemben tehát ez a viszony rendelkezik mindazzal a jellemzővel, ami a szerződésszegéssel okozott károk szigorúbb megítélését általában alátámasztja. Nem lett volna tehát olyan ok, ami ebben a viszonyban a deliktuális kártérítési szabályok alkalmazását indokolta volna.

2.3. A felelősség feltételei

2.3.1. A feltételek rendszere

A Ptk. 3:24. §-a értelmében „a vezető tisztségviselő az ügyvezetési tevékenysége során a jogi személynek okozott károkért a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség szabályai szerint felel a jogi személlyel szemben.” Egyértelmű

ebből a rendelkezésből, hogy a felelősség tényleges előfeltételei nem ebben a normában, hanem az itt olvasható utaló szabály alapján alkalmazandó, szerződésszegéssel okozott károkért való felelősséget szabályozó normában található. A Ptk. a kötelmi jogi könyvben, a szerződésszegés körében akként rendelkezik, hogy „aki a szerződés megszegésével a másik félnek kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Mentesül a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső, a szerződéskötés időpontjában előre nem látható körülmény okozta, és nem volt elvárható, hogy a körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.”⁹

Vagyis a szerződésszegéért való felelősség új szabálya – a korábbi felelősségi rezsimhez hasonlóan – kimentő felelősségi rendszert alkalmaz, ami azt jelenti, hogy a feltételek egy részét a károsultnak kell bizonyítania, s ha ezek a feltételek bizonyítást nyertek, akkor a károkozó megkísérelheti kimenteni magát a felelősség alól. A kontraktuális felelősség előfeltételei közül a károsultnak kell bizonyítania, hogy

- a másik szerződő fél szerződésszegést követett el,
- a szerződő félnek kára keletkezett,
- a szerződésszegés és a keletkezett kár között okozati összefüggés áll fenn.

A fenti feltételek fennállta, illetve bizonyítása elegendő lehet a felelősség megállapításához, feltéve, hogy a szerződésszegő fél nem tudja kimenteni magát a felelősség alól. A kimentéshez az alábbi három körülmény együttes fennálltát kell bizonyítania:

- a szerződésszegést ellenőrzési körén kívül eső körülmény okozta,
- a szerződésszegést okozó körülmény a szerződés megkötésekor nem volt előre látható, és
- nem volt elvárható, hogy a szerződésszegést okozó körülményt elkerülje vagy a kárt elhárítsa.

A bizonyítási teher ekkénti megosztása azzal a következménnyel jár, hogy ha a károsult nem tudja bizonyítani azokat a feltételeket, amelyekkel kapcsolatban őrá esik a bizonyítási teher, akkor a felelősség nem állapítható meg, de ha bizonyítja ezeket a feltételeket, akkor sem biztos, hogy a felelősség megáll, mert a szerződésszegő fél bizonyíthatja a mentesülési okok fennálltát. Ha a károsult sikeresen bizonyít, a szerződésszegő fél pedig sikertelen a bizonyítással, akkor lehet a felelősséget megállapítani.

⁹ Ptk. 6:142. §.

2.3.2. A károsult által bizonyítandó előfeltételek

A kár, a kár mibenléte, mértéke a vezető tisztségviselők által a jogi személynek okozott károk esetén valószínűleg nem vet fel egészen speciális kérdéseket, s az okozati összefüggés kérdése is csupán annyiban mutat sajátos jegyeket, hogy a károkozó magatartás az általános esetekhez képes talán többször jelenik meg mulasztás formájában, ezért a mulasztás okozatosságának problémája az átlagosnál többször vetődhet fel. Mivel azonban ezeknek a kérdéseknek a megítélése nem különbözik más kártérítési esetektől, ezekkel részletesebben nem kívánnék foglalkozni.

Speciális figyelmet érdemel viszont a károkozó magatartás megítélése a vezető tisztségviselők felelőssége körében. Itt mindenekelőtt egy látszólagos ellentmondást kell tisztázni: a Ptk. 3:24. §-a a vezető tisztségviselő felelősségéről az ügyvezetési tevékenység során okozott károkkal összefüggésben rendelkezik. Ebből első közelítésben levonható lenne olyan következtetés, hogy bármilyen ügyvezetési döntésből eredő kárért felelnie kell a vezető tisztségviselőnek, függetlenül attól, hogy az adott ügyvezetési döntés megfelelt-e a vezető tisztségviselővel szemben támasztott követelményeknek vagy sem. Egy ilyen szemléletű felelősségi szabály természetesen messze túlmenne a felelősség funkcióján, s ekként bizonyosan diszfunkcionális hatásokkal is járna.

De – megítélésem szerint – a valós helyzet nem ez. Ahogy korábban is jeleztem, a Ptk. 3:24. §-a egy utaló szabály, amely a szerződésszegésért való felelősség szabályai szerint rendeli felelősségre vonni a vezető tisztségviselőket. Az alkalmazandó felelősségi szabályból pedig egyértelmű, hogy szerződésszegésen alapuló felelősséget nem akkor lehet alkalmazni, ha a szerződés teljesítése során valamelyik fél kárt okoz a másiknak, hanem akkor, ha a károkozás a szerződés megszegésével történik.

Érdekes lehet ezzel összefüggésben, hogy míg a deliktális kártérítésre vonatkozó norma a jogellenességet is a felelősség feltételeként nevesíti,¹⁰ addig a kontraktuális felelősség körében ez a feltétel nem jelenik meg. Ha azonban a szerződésszegést a kártérítési felelősség előfeltételeként kezeljük, akkor mégis feltűnik a jogellenesség ebben a feltételrendszerben is, hiszen a szerződésszegés nem megengedett, a jog által tiltott magatartás. Ilyen formán a szerződésszegés mellett a jogellenesség külön feltételként való előírásának nem lenne értelme. Ahogy a deliktális kártérítési felelősség körében a károsultnak kell bizonyítania a károkozó magatartás meglétét, s ehhez már a törvény alapján kapcsolódik a jogellenesség vélelme,¹¹ ugyanígy a szerződésszegésen alapuló felelősség feltételrendszerében is a károsultnak kell bizonyítania a károkozó

¹⁰ Ptk. 6:518–520. §§.

¹¹ Ptk. 6:520. §.

magatartást, azaz a szerződésszegést, ami a szerződésekre vonatkozó szabályozás értelmében önmagában jogellenes magatartásnak minősül.

Kérdés lehet az, hogy a jogellenesség alól van-e helye kimentésnek, bizonyíthatja-e a szerződésszegő fél, hogy ő ugyan megszegte a szerződést, ez a magatartása azonban mégsem volt jogellenes. A deliktuális kártérítés körében maga a törvény szabja meg azokat a feltételeket, amelyek a jogellenességet kizárhatják.¹² Ezek azonban olyan okok, amelyek a szerződésszegés esetén vagy egyáltalán nem alkalmazhatóak (pl. a szükséghelyzetben okozott kár tényállása a szerződések világában nehezen lenne elhelyezhető), vagy alkalmazásuk oda vezetne, hogy a szerződésszegés hiányát kellene megállapítanunk. Ha például az egyik fél azért nem teljesíti a szerződést, mert őt a jogszabály vagy a szerződés maga a szolgáltatása visszatartására jogosítja fel, akkor minden bizonnyal arra a következtetésre jutnánk, hogy a nem-teljesítéssel nem is követett el szerződésszegést, s nem az lenne a magyarázat, hogy van ugyan szerződésszegés, de az nem jogellenes.

Akárhogyan közelítsünk is ehhez a kérdéshez, az bizonyosan megállapítható, hogy a vezető tisztségviselőnek a jogi személlyel szembeni felelőssége csak akkor állapítható meg, ha a vezető tisztségviselő megszegte azt a kötelezettségét, amely őt a jogi személlyel fennálló szerződéses viszonyában terhelte. Ha nincs ilyen szerződésszegő magatartás, akkor nincs felelősség sem. Ahhoz, hogy a szerződésszegés tényének kérdésében egy jogvita keretében állást lehessen foglalni, mindenképpen tisztázni kell, hogy melyek azok a kötelezettségek, amelyek a vezető tisztségviselőt e pozíciójából eredően terhelik, hiszen e kötelezettségek megszegése jelenthet az ő oldalán szerződésszegést. Az, hogy egy szerződésszegésből eredő jogvita keretében vitássá válhat, hogy egyáltalán mi volt a szerződéses kötelezettség tartalma, s ehhez képest bekövetkezett-e egyáltalán szerződésszegés, nem rendkívüli. Különösen bonyolultabb, összetettebb szolgáltatásokat előíró szerződésben – például egy nagyobb beruházásról szóló megállapodásnál – ezek a kérdések alapvető ellentmondásra vezethetnek a felek között. A vezető tisztségviselői feladatok ellátása ebből a szempontból biztosan rokonságot mutat az ilyen összetett szerződésekkel legalább két okból: egyrészt a vezető tisztségviselői tevékenység időben rendszerint hosszan elnyúló szolgáltatásokat jelent, másrészt pedig – s nem függetlenül az előző körülménytől – a vezető tisztségviselői tevékenység, az ennek keretében ellátan-

¹² A Ptk. 6:520. § értelmében nem jogellenes a károkozás, ha a kárt a károkozó

a) a károsult beleegyezésével okozta;

b) a jogtalan támadás vagy a jogtalan és közvetlen támadásra utaló fenyegetés elhárítása érdekében a támadónak okozta, ha az elhárítással a szükséges mértéket nem lépte túl;

c) szükséghelyzetben okozta, azzal arányos mértékben; vagy

d) jogszabály által megengedett magatartással okozta, és a magatartás más személy jogilag védett érdekét nem sérti, vagy a jogszabály a károkozót kártalanításra kötelezi.

dó feladatok, elvégzendő tevékenységek a szerződésben nem írhatóak le egyértelműen és teljes pontossággal. A szolgáltatás mibenlétének, tartalmának a bizonytalansága jelentős részben összefügg azzal a körülménnyel, hogy az elvégzendő tevékenység külső feltételei, a jogi személy működésének környezete is állandóan változik, s a vezető tisztségviselő által meghozandó döntéseknek a funkciója éppen az, hogy ezeken keresztül a jogi személy alkalmazkodjon a változó feltételekhez.

A fentieket figyelembe véve a szerződéses kötelezettségek megállapítása során abból kell kiindulni, hogy a vezető tisztségviselő kötelezettsége a jogi személy ügyvezetésének ellátása, s ennek megfelelően a felelősségi szabály is az ügyvezetési tevékenység során elkövetett szerződésszegésekért ír elő felelősséget. Az ügyvezetés fogalmának meghatározását a jogszabály nem bízta teljes mértékben a jogalkalmazókra, már csak azért sem, mert ennek a fogalomnak a köznapni értelme meglehetősen bizonytalan lenne. Ehelyett a Ptk. – egyébként a Gt. korábbi idevágó szabályát átvéve¹³ – kifejezetten meghatározza, hogy mit ért az ügyvezetés fogalmán. „Az ügyvezetés fogalma és a vezető tisztségviselői megbízatás keletkezése” címet viselő 3:21. §-ának első bekezdése úgy szól, hogy „a jogi személy irányításával kapcsolatos olyan döntések meghozatalára, amelyek nem tartoznak a tagok vagy az alapítók hatáskörébe, egy vagy több vezető tisztségviselő vagy a vezető tisztségviselőkből álló testület jogsúlt.” Az idézett § többi rendelkezésével összevetve egyértelmű, hogy a jogalkotó ezt a rendelkezést szánta az ügyvezetés fogalmának meghatározásául. Természetesen ez a szabály sem zárja ki a további jogértelmezés lehetőségét és szükségességét, hiszen az „irányítás” fogalmának meghatározása további mozgásteret biztosít.

Az azonban világosan látszik mind a Gt., mind a Ptk. ügyvezetésre vonatkozó szabályozásából, hogy az ügyvezetési tevékenység a jogi személy ügyeiben való döntéshozatalt, a jogi személy nevében való akaratképzést jelent, s ilyenként a jogi személy belső jogviszonyai körében értelmezhető fogalom. Amikor a jogi személy döntését egy erre jogosult személy – ezek között természetesen a vezető tisztségviselő is megjelenik – a külső viszonyokban jeleníti meg, akkor már nem ügyvezetésről, hanem képviselétről beszélhetünk.

Az ügyvezetés körébe tartozó döntéseknek két oldalról is vannak korlátai. Egyrészt bizonyosan nem tartoznak az ügyvezetés körébe azok a döntések, amelyeket az adott jogi személynél akár a jogszabály, akár a létesítő okirat rendelkezése alapján az alapítók vagy a tagok kizárólagos döntési jogköröként határoz-

¹³ A Gt. 21. § (1) bekezdése akként rendelkezett, hogy „E törvény alkalmazásában ügyvezetésnek minősül a társaság irányításával összefüggésben szükséges mindazon döntések meghozatala, amelyek törvény vagy a társasági szerződés alapján nem tartoznak a társaság legfőbb szervének vagy más társasági szervnek a hatáskörébe.”

hatunk meg.¹⁴ Emellett azonban, ha komolyan vesszük a tételes normáknak azt a kitételét, hogy az ügyvezetés az irányítási döntéseket jelenti, akkor ki kell reszkesztenünk az ügyvezetés köréből azokat a döntéseket is, amelyek nem tekintethetők az irányítás körébe tartozónak. E felfogás mellett vitatkozni kell azokkal a nézetekkel, amelyek szerint az ügyvezetés körébe tartoznának mindazon döntések, amelyek nem sorolhatók a tagok döntéshozó szervének hatáskörébe.¹⁵ Egy jogi személynél, különösen a nagyobb méretű, összetettebb, bonyolultabb szervezetű jogi személyeknél a jogi személy tevékenysége során rengeteg döntés születik a szervezet különböző szintjein, beleértve ebbe a jogi személy tevékenységét végző munkavállalók döntéseit is. Nyilvánvaló, hogy ezeknek a döntéseknek az összessége – a legfőbb szerv döntéseit kivéve – nem tekinthető egyetlen csoportnak, s nem sorolható az ügyvezetés körébe. Ezen döntések jelentős részére a polgári jogi szabályozás nem is kell, hogy kiterjedjen, hiszen nem polgári jogi jogviszonyokban megszülető döntésekről van szó. Egyébként is képtelenség lenne azt állítani, hogy például egy nagyméretű részvénytársaság esetén, ahol az ügyvezető szerv, az igazgatóság jó esetben is például havi rendszerességgel ülésezik, ebben az ügyvezető szervben születne meg minden döntés, ami nem a részvénytársaság közgyűlésének hatáskörébe tartozik.¹⁶ Különösen veszélyes lenne az, ha a felelősségi szabályok alkalmazása során vennénk komolyan ezt a téves nézetet, mert ez azzal a következménnyel járna, hogy a vezető tisztségviselő felelősségét kellene megállapítanunk olyan döntésekért is, amelyeket nem ő hozott meg, és nem is neki kellett meghoznia. Ez valamiféle „politikai” felelősségre hasonlító helyzetet alakítana ki, ahol a vezető tisztségviselőnek a jogi személynél történő minden mozzanatért felelősséget kellene vállalnia, függetlenül attól, hogy milyen kapcsolata van a károkozó ese-

¹⁴ Ettől független kérdés az, hogy ha a vezető tisztségviselő képviselőként olyan nyilatkozatot tesz, amelynek alapját a tagok vagy alapítók döntése kellene hogy képezze, de hiányzik a képviselőként tett nyilatkozat mögül a megfelelő döntés, a képviselő nyilatkozata akkor is kötni fogja a jogi személyt, hiszen annak kockázatát, hogy a jogi személy szervezetében megfelelő szinten hozták-e a képviselő nyilatkozatának háttéréül szolgáló döntést, nem lehet a kívülállókra hárítani. Ld. pl. a BH 2002. 318. szám alatt közzétett döntést.

¹⁵ A „Társasági törvény, cégtörvény 2006” című kiadványban például az olvasható, hogy „ügyvezetésen a társasági jogban nemcsak az operatív menedzsment értendő, hanem ennél az ügyvezetés szélesebb, minden olyan döntés ide tartozik, amely nem tartozik a legfőbb szerv vagy a törvényben nevesített más társasági szerv (pl. felügyelőbizottság) hatáskörébe.” (szerk.: SÁRKÓZY Tamás, Budapest, HVG-Orac, 2006. 90.)

¹⁶ A Magyar viszonyokra is érvényes módon írja le ezt a helyzetet Angyal Ádám: „[...] a tulajdonosok diktálják, mit tartanak saját hatáskörükben. A megmaradó szerepekből az igazgatóság magához vonja azt, amit jónak lát, illetve amire a jog vagy a tulajdonosok kötelezik. Az ezután fennmaradó szerepeket a menedzsment gyakorolja.” Nagyvállalatok döntési rendszereit vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy a döntések 70-80 %-a is kívül marad mind a legfőbb szerv, mind az igazgatóság hatáskörén. ANGAL Ádám: *Vállalati kormányzás. Corporate Governance*. Budapest, Aula, 2001. 48.

ménnyel. A polgári jogi felelősség azonban ettől különbözik. A vezető tisztségviselő a saját magatartásáért, a saját kötelezettségeiért köteles helytállni, s ezért nélkülözhetetlen e kötelezettségek helyes behatárolása.

Ahogy utaltam rá, az irányítás fogalma nem jelöl mindig egyértelmű és vitathatatlan határt, de legalább jelzi, hogy vannak ilyen határok, s azt is jelzi, hogy hol kell keresni ezeket a határokat. Ennél pontosabb meghatározásra megítélésem szerint azért nem törekedhet a jogalkotó, mert az irányítás határai az egyes esetekben eltérőek lehetnek. Ugyanaz a döntés az egyik jogi személynél lehet a mindennapi rutin része, s ekként végrehajtási döntésként kívül esik az ügyvezetés körén, míg egy másik jogi személynél az irányítás fogalomkörébe tartozhat. Az irányítási és a végrehajtási döntések elhatárolása nagyon sok tényezőtől függhet. Számításba jön például a jogi személy tevékenységének jellege, a jogi személy mérete, döntési mechanizmusainak kialakítása, az adott jogi személyre vonatkozó működési szabályokat magukban foglaló okiratok (létesítő okirat, szabályzatok) tartalma. E tényezők alapján esetenként dönthető el, hogy a vezető tisztségviselő éppen az ügyvezetés körében járt-e el, illetve, az ügyvezetés körébe tartozó kötelezettségének teljesítését mulasztotta-e el.

Ha a vezető tisztségviselő valamilyen tényleges tevékenysége okozza a kárt a jogi személynek, akkor még mindig kérdéses lehet, hogy az adott személy ezt vezető tisztségviselői minőségében végezte-e, hiszen egy vezető tisztségviselő – különösen a kisebb méretű jogi személyek esetén – több szálon is kapcsolódhat a jogi személy működéséhez, s így tevékenysége nem szükségszerűen jelenti azt, hogy vezető tisztségviselői feladatot lát el, amikor a jogi személy érdemi tevékenységét valósítja meg, amikor tehát a jogi személy termelő, szolgáltató tevékenységében vesz részt. Itt azonban sokkal kevesebb a bizonytalanság, mint a mulasztással elkövetett szerződésszegés esetén. Ha a vezető tisztségviselőn azt kéri számon, hogy valamilyen döntés elmulasztásával okozott kárt, akkor természetesen felvetődik az a védekezési lehetőség, hogy az adott döntés nem tartozott az irányítás körébe, ekként tehát nem minősült ügyvezetési döntésnek, s ezért nem is képezte a vezető tisztségviselő kötelezettségét, vagyis ennek elmaradása nem jelenthette a vezető tisztségviselő kötelezettségszegését. Ezzel kapcsolatban is érdemes arra utalni, hogy ha esetenként egy-egy döntés meghozatala nem is tartozna a vezető tisztségviselő feladatai közé, a döntéshozatali rend kialakítása, illetve olyan ellenőrzési rendszer kialakítása, amely a nem ügyvezetési döntési körbe tartozó döntések meghozatalát biztosítja, illetve annak tartalmát hatékony felügyelet alatt tartja, már lehet irányítási jogkörbe sorolható döntés, és ennek az általánosabb intézkedésnek az elmulasztása vagy nem megfelelő teljesítése megalapozhatja a vezető tisztségviselő felelősségét.

A szerződésszegés megállapításához nem elegendő annak vizsgálata, hogy a vezető tisztségviselő meghozta-e vagy nem hozta meg a szükséges döntéseket, hanem az is kérdés lehet, hogy az ügyvezetési döntés milyen minőségű.

Önmagában ugyanis azzal, hogy a vezető tisztségviselő döntött, még nem feltétlenül zárható ki a szerződésszegés, hiszen a döntésnek alkalmasnak is kell lennie az ügyvezetési feladatok teljesítésére. Az ügyvezetés nem öncélú tevékenység; a vezető tisztségviselők az ügyvezetési tevékenységüket a jogi személy érdekeinek megfelelően kötelesek ellátni.¹⁷ Az ügyvezetési döntés tehát csak akkor zárja ki a szerződésszegést, ha a döntés a jogi személy érdekét megfelelően szolgálja. Egyébként egy intézkedés elmaradásáról való döntés is lehet a jogi személy érdekében álló döntése a vezető tisztségviselőnek.

Összességében tehát a vezető tisztségviselő szerződésszegése akkor állapítható meg, ha a jogi személy irányítása körében meghozott döntései nem megfelelően szolgálják a jogi személy érdekeit, vagy ha az irányítási döntések elmaradása a jogi személy érdekeit sérti. Ebből az következik, hogy ha a vezető tisztségviselő által hozott irányítási döntés a jogi személy érdekeit megfelelően szolgálta, akkor felelősséget abban az esetben sem alapozhat meg, ha netán ezzel a döntéssel okozati összefüggésben kár keletkezett a jogi személynél, hiszen a felelősséget megalapozó magatartás, a szerződésszegés hiányzik.¹⁸ Nincs-e valamilyen ellentmondás ebben a tételben? Elképzelhető-e, hogy a jogi személy érdekeivel összhangban állónak tekintsünk egy olyan magatartást, amelyből a jogi személyt kár éri?

Ha arra gondolunk, hogy a vezető tisztségviselő feladata a jogi személy gazdálkodásának irányítása, a gazdasági döntések pedig szükségszerűen bizonyos kockázatokat hordoznak magukban, akkor éppen e kockázatra tekintettel az ellentmondás csak látszólagos. A jogi személy érdekeivel nem lehet ellentétes az, hogy a vezető tisztségviselő az irányítás körében ésszerű gazdasági kockázatot hordozó döntéseket hozzon, hiszen a kockázat a gazdasági döntéseknek szükségszerű velejárója. A döntés kockázatos jellege ugyanakkor azt is magában hordozza, hogy a döntésből végső soron – a kockázati tényezők alapján – hátrány éri a jogi személyt. Pusztán e hátrány alapján visszafelé következtést levonni a vezető tisztségviselő szerződésszegő magatartására hiba volna.¹⁹

¹⁷ Ezt egyértelműen leszögezi a Ptk. 3:21. § (2) bekezdése.

¹⁸ Hasonló következtetésre jut a Gárdos-Füredi-Mosonyi-Tomori Ügyvédi Iroda által készített „*A vezető tisztségviselők felelőssége az új Ptk.-ban*” című tanulmány (Budapest, 2013.): „Mindebből nem következik, hogy a vezető tisztségviselő felelős a napi működés során bekövetkező minden kárért. A vezető tisztségviselőt nem terheli eredményfelelősség, munkáját a társaság érdekében, a vezető tisztségviselőktől általában elvárt gondosságnak megfelelően kell végeznie. Ha e kötelezettségének eleget tesz, akkor kártérítési felelősség nem terheli. A társaság károsodása esetén tehát azt kell vizsgálni, hogy a kár az ügyvezetői feladatok nem megfelelő ellátása miatt következett-e be. Az ügyvezetői feladatok körébe nem tartozó feladatok elmulasztása vagy hibás teljesítése miatt az ügyvezető kártérítési felelőssége nem merülhet fel.” (11. oldal)

¹⁹ A bírósági gyakorlat sem tekinti jogellenesnek azt a vezető tisztségviselői magatartást, amely a körülmények kellő gondossággal való mérlegelésén alapul, még akkor sem, ha utóbb a dön-

Hiba volna azért, mert ez szükségszerűen mindenféle kockázat kiküszöbölésére indítaná a vezető tisztségviselőt, ami pedig a jogi személynek sem érdeke, mert ilyen módon eszne a kockázatos döntésekből eredő vagyoni előnyöktől. Lényegében egy kontraproduktív megoldást eredményezne az ilyen fajta automatizmus, mert a vezető tisztségviselő a jogi személy költségére védhetné meg saját magát a felelősségre vonással szemben, ilyen módon tehát a túlzottan szigorú felelősségre vonással éppen azt a célt nem érնék el, hogy a vezető tisztségviselőt a jogi személy érdekeinek minél hatékonyabb érvényesítésére ösztönözzük. Az ésszerű kockázatvállalás a jogi személy érdekében álló magatartás, ezért tehát szerződésszegésként nem értékelhető, vagyis felelősséget nem keletkeztet.

Összességében tehát a felelősségre vonást az alapozza meg, ha a vezető tisztségviselő a jogi személy irányítása körébe tartozó olyan döntést hoz vagy olyan mulasztást követ el ugyanebben a körben, amely a jogi személy érdekeit sérti, s ezzel okozati összefüggésben a jogi személynél kár keletkezik. Ha e feltételek fennálltát a jogi személy bizonyítja, a vezető tisztségviselőn a sor a kimentési okok meglétét bizonyítani, mert ennek sikertelensége esetén a jogi személy által bizonyított feltételek alapján a felelősség megállapítására kerül sor.

2.3.3. Mentesülés

A szerződésszegésért való felelősség alóli mentesülés feltételei nem speciálisan a vezető tisztségviselők felelősségére vannak kidolgozva, az utaló szabály alapján azonban ebben a körben is érvényesülnek, s esetenként sajátos értelmezést igényelnek.

a) A mentesülés első feltétele, hogy annak a szerződésszegő fél ellenőrzési körén kívül kell esnie. Ennek a kimentő feltételnek abban az összefüggésben van jelentősége, hogy a felelősség pozitív előfeltétele az, hogy a vezető tisztségviselő az ügyvezetési tevékenysége körében okozza a kárt. A kimentés körében tehát már nem az a kérdés, hogy ez a feltétel megvalósul-e, hanem az, hogy az ügyvezetés körébe tartozó magatartást a vezető tisztségviselő ellenőrzési körén kívül eső körülmény okozta-e, azaz olyan körülmény, amelynek a befolyásolására a vezető tisztségviselő nem lehet képes.²⁰ Vékás Lajos erről a kérdésről ek-

tésből a jogi személynél hátrány keletkezik. Ld. pl. a BH 2004. 372. számú döntést. A jogellenesség hiánya megítélésem szerint azt jelenti, hogy nem történik szerződésszegés, hiszen a szerződő fél magatartása megfelel a szerződés szerinti követelményeknek. A vezető tisztségviselői döntések kockázatáról ld. CSEH Tamás: A vezető tisztségviselő döntési felelőssége és az üzleti kockázat. *Gazdaság és Jog*, 2012/9. 3–8.

²⁰ A két szempont – megítélésem szerint – nem egyértelműen válik el SÁRKÖZY Tamás: Fordulat a magyar kártérítési jogban című tanulmányában (*Magyar Jog*, 2013/9. 541.).

ként ír: „Ellenőrzési körön kívüli, azaz a szerződésszegő fél által nem befolyásolható az a körülmény, amelyre a fél nem képes hatást gyakorolni.”²¹ Ilyennek tekinti a Polgári Törvénykönyv magyarázata a vis maiornak minősülő eseményeket, illetve az olyan kötelező állami intézkedéseket, amelyek a szerződéses kötelezettség megszegését eredményezik.²²

Az ilyen jellegű külső okokon kívüli egyéb körülmények azért nem szolgálhatnak a vezető tisztségviselő mentesülésére, hiszen a vezető tisztségviselő az, aki a jogi személy erőforrásai felett rendelkezik, az ő rendelkezésére állnak a jogi személynél keletkező információk. Ha ezeket nem, vagy nem megfelelően veszi igénybe döntései meghozatalánál, vagy nem teszi meg a megfelelő intézkedéseket annak érdekében, hogy a megfelelő döntéshozatalhoz szükséges feltételek rendelkezésre álljanak, akkor nem hivatkozhat arra, hogy az ellenőrzési körön kívül eső körülmények akadályozták őt feladata megfelelő ellátásában.

Megvalósulhat viszont az ellenőrzési körön kívül eső ok, ha a vezető tisztségviselőt általa nem befolyásolható betegsége akadályozta ügyvezetési feladata megfelelő teljesítésében, vagy ha a fentebb már említett természeti körülmények, esetleg megkerülhetetlen állami aktusok vezetnének szerződésszegéshez.

b) A második mentesülési feltétel szerint a szerződésszegést eredményező ellenőrzési körön kívül eső körülménynek a szerződéskötéskor előre nem láthatónak kell lennie.²³ A szerződéskötés időpontjára utalás a vezető tisztségviselők felelőssége esetén azért adhat okot némi félreértésre, mert a vezető tisztségviselő hibás döntése sok esetben egy szerződéses viszonyban manifesztálódik: a vezető tisztségviselő azzal a magatartásával valósítja meg az ügyvezetési kötelezettségeinek megszegését, hogy ésszerűtlen mértékű kockázatot hordozó szerződést köt a jogi személy nevében.²⁴ Ilyen feltételek mellett bizonytalanul válhat a jogértelmezés abban a tekintetben, hogy melyik szerződés időpontjában kell vizsgálnunk az előreláthatóságot: a vezető tisztségviselői pozíciót keletkeztető egyező akaratnyilvánítás, vagy a jogi személy nevében kötött és károsodásra vezető szerződés létrejöttének időpontjában.

Megítélésem szerint a helyes értelmezés az, ha a vezető tisztségviselői pozíció keletkezésének időpontját vizsgáljuk. Ez több érveléssel is alátámasztható. Az

²¹ VÉKÁS Lajos (szerk.): *A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal*. Budapest, CompLex, 2013. 605.

²² Uo. Hasonlóan: VÉKÁS Lajos: Az új Polgári Törvénykönyvről. *Jogtudományi Közlöny*, 2013/5. 236–237.

²³ BODZÁSI BALÁZS „A jogi személyek körében felmerülő felelősségi kérdésekről, különös tekintettel a vezető tisztségviselőkre” című tanulmányában (*Gazdaság és Jog*, 2013/6. 11.) nem a mentesülést eredményező körülmény, hanem a kár előreláthatóságáról ír, ami megítélésem szerint nem illeszkedik a Ptk. normaszövegéhez.

²⁴ Erre mutat példát az újabb esetek közül az EBH 2011. 2417. vagy a BH 2011. 288. számú döntés.

első és kissé formális, de mégis igaz érv az, hogy bár lehet tipikus az, hogy a kár egy rosszul megkötött szerződésből ered, ez mégsem szükségszerűen van így; a vezető tisztségviselő nem feltétlenül szerződéskötésen keresztül okoz kárt a jogi személynek. Ha ez így van, akkor aligha lehet a mentesülést egy olyan mozzanathoz kötni, amely adott esetben fel sem merül.

A tartalomhoz jobban kötődő érv az, amelyik szerint a szerződésszegéssel okozott károk megtérítésére vonatkozó szabály nyilván annak a szerződésnek az időpontjára utal, amely szerződés megszegésén a felelősség nyugszik. Az pedig egyértelmű a vezető tisztségviselők esetében, hogy az ő felelősségük azért lehet szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség, mert a jogi személlyel szerződéses viszonyban állnak. Ha ezen a szerződésen alapul a felelősség, akkor a mentesülés körében is csak erre a szerződésre történhet utalás. Valójában a másik szerződéskötés már a szerződésszegésnek és a kár keletkezésének mozzanatához kapcsolódik, márpedig az egyértelmű, hogy a Ptk. nem a szerződésszegés, hanem a szerződés megkötésének időpontjában ismert körülményekhez kívánt joghatást fűzni.

Figyelembe kell venni továbbá azt is, hogy az előreláthatósággal összefüggő követelmény tulajdonképpen az ellenőrzési körön kívül eső körülményekre való hivatkozás lehetőségét hivatott korlátozni: csak azok az ellenőrzési körön kívüli körülmények jöhetnek számításba mentesülési okként, amelyek a szerződéskötéskor nem voltak előre láthatóak. Ez pedig egyértelműen kihatással van a szerződő fél által a szerződéskötéssel vállalt kockázatra. Ha a szerződéskötéskor ismert vagy ismerhető körülmények zárják csak ki a mentesülési okra való hivatkozás lehetőségét, akkor a szerződő fél mérlegelheti az ezzel kapcsolatos kockázatát, s kellő körültekintéssel felmérheti az adott időpontban előre látható, ellenőrzési körön kívül eső, de a szerződés teljesítését befolyásolni képes körülményeket, s ezek mérlegelésével, esetleg ezeknek a kockázatoknak a 'beárazásával' kötheti meg a szerződést. Ha ezek után még újabban ismertté váló körülményeket is ki kellene zárni a mentesülési okok közül, akkor a szerződéskötéskor kialakított egyensúlyt bontanánk meg, hiszen megfosztanánk a szerződésszegő felet olyan körülményekre való hivatkozás lehetőségétől, amelyek pedig a szerződéskötés időpontjában mentesülésére szolgálhattak volna. Ilyen módon megváltoznának a szerződés körülményei, miközben a felek a szerződés megkötésével már elkötelezték magukat, s ezen a kötelezettségükön az utóbb változó körülmények nem feltétlenül változtatnának.

Mindez a vezető tisztségviselők felelőssége esetén sajátos színezetet kap azáltal, hogy a vezető tisztségviselő – ha a jogi személlyel fennálló szerződésének feltételeit nem is tudja egyoldalúan módosítani – arra jogosult, hogy erről a tisztségről lemondjon, vagyis a szerződéskötés után felmerülő körülmény vállalhatatlansága esetén megszüntesse vezető tisztségvi-

selői pozícióját. Csak hogy ez nem jelent megfelelő és költségmentes alkalmazkodást a változó körülményekhez. Ha ezt a megoldást kérnénk számon a vezető tisztségviselőtől, akkor arra is rákényszerítenénk, hogy mondjon le a szerződésből rá háruló előnyökről. Ez viszont teljes mértékben ellentmond a szerződés alapgondolatának, vagyis annak, hogy a szerződő felek kötelezettséget vállalnak egymással szemben a szerződésben körülírt szolgáltatások teljesítésére. Ezért helyesebb a Ptk. rendelkezésének szoros értelmezése, s az előreláthatóságnak a vezető tisztségviselői megbízatás kezdete kori vizsgálata.

Ez persze azt jelenti, hogy ez a mentesülési feltétel viszonylag könnyen bizonyítható lesz, ha a vezető tisztségviselővé válástól kellően hosszú idő telt el, hiszen ekkor arra hivatkozhat majd a vezető tisztségviselő, hogy akár évekkal korábban, amikor a jogi személlyel a vezető tisztségviselői feladatok ellátásában megállapodott, a szerződésszegésre vezető körülmény az általános előrelátási korlátok miatt bizonyosan nem volt előre látható. Nyilván nehezebb bizonyítási feladatot jelentene, ha a károkozás időpontjában előre nem látható körülményeket kellene bizonyítani, hiszen ahogy haladunk előre az időben, egyre több körülmény válik ismertté. Ez azonban még nem elegendő ok ahhoz, hogy a szerződéses egyensúly felborítva a szerződéskötéskor nem ismerhető körülmények figyelembevételét kizárjuk azon az alapon, hogy a károkozáskor a kérdéses körülmény már ismert volt.

Végül fel kell tenni a kérdést, hogy amikor előre nem látható körülményről beszélünk, akkor az előreláthatóságot milyen mérce szerint értjük. Bizonyos események, körülmények előrelátása ugyanis sok esetben egyéni képességektől, képzettségtől, felfogó- és megismerő képességtől függhet. Vajon ezeknek lehet-e szerepe akkor, amikor a szerződésszegéssel okozott kárért való felelősség alóli mentesülés körében a szerződéskötéskor előre nem látható körülményeket vizsgáljuk. Nyilvánvalóan a polgári jogi viszonyokban az ilyen egyéni szempontok figyelembevételére nincs mód, ugyanakkor teljesen objektív mércével sem lehet mérni az előreláthatóságot, hiszen lehetnek olyan körülmények, amelyek speciális ismeretek birtokában, esetleg speciális eszközökkel, akár célzott kutatásokkal előre láthatóakká válhatnak ugyan, de a jogviszonyok szereplőinek többsége nem rendelkezik és nem is kell rendelkeznie ezekkel a speciális eszközökkel, képességekkel. Úgy gondolom, hogy ebből a szempontból a két szélsőérték – a teljesen objektív előreláthatóság és a szubjektív előrelátás egyéni képessége – között kell megtalálni a helyes mértéket, s ebben segítségünkre lehet a Polgári Törvénykönyvnek az az általános rendelkezése, amely kimondja, hogy „ha e törvény eltérő követelményt nem támaszt, a polgári jogi viszonyokban úgy kell eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.”²⁵ Vagyis – az eddig tárgyalt feltételeket figyelembe véve – valamely ellenőrzési

²⁵ Ptk. 1:4. § (1) bekezdés.

körön kívüli körülmény akkor eredményezheti a vezető tisztségviselő felelősség alóli mentesülését, ha ez a körülmény a vezető tisztségviselői pozíció keletkezésekor az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett sem volt előre látható.

c) A harmadik konjunktív mentesülési feltétel körében a szerződésszegő félnek azt is bizonyítania kell, hogy a károkozó, ellenőrzési körön kívül eső és a szerződéskötéskor előre nem látható körülmény elkerülése nem volt elvárható, illetve, ha már bekövetkezett a kár, akkor az nem volt elhárítható. E mentesülési ok esetén a szerződésszegő félnek a szerződésszegéssel okozott kár bekövetkezésekor tanúsított magatartását kell vizsgálnunk. A mentesülési ok megfogalmazásából egyértelmű, hogy a szerződő fél akkor sem nyugodhat bele a szerződésszegésbe és az ebből eredő kár keletkezésébe, ha egyébként a szerződésszegést az ellenőrzési körön kívül eső és a szerződéskötéskor előre nem látható körülmény okozza, hanem ez esetben is meg kell kísérelnie a kár elkerülését, vagy a bekövetkezett kár elhárítását, mert ha ez lehetséges lett volna, de elmulasztotta ezt a kötelezettségét, akkor nem mentesülhet a felelősség alól. Itt persze megint felvetődik az a kérdés, hogy milyen mérce szerinti erőfeszítéseket várunk el a szerződésszegő féltől: mindent meg kell tennie, amit objektíve lehetséges, vagy csak annyit, amennyi az ő személyes adottságai alapján elvárható. Megítélésem szerint itt is a Ptk. 1:4. § (1) bekezdésében megfogalmazott általánosan elvárható magatartást lehet számon kérni, vagyis a károkozó körülmény elkerülése és a kár elhárítása érdekében a szerződésszegő fél úgy köteles eljárni, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ha ugyanis a szerződésszegő felet felelőssé tesszük akkor is, ha az objektíve elkerülhető vagy elhárítható kár elhárításához szükséges eszközök, ismeretek az adott helyzetben általában elvárható körülmények között nem állnak rendelkezésre, akkor a felelősség bizonyosan túllépne a funkcióján. Ugyanakkor a vagyoni forgalomban az egyéni képességek esetlegességét sem lehet zsinórmértékké tenni.

2.3.4. A felelősség kizárása vagy korlátozása

Az előző pontban tárgyalt kimentési feltételek a korábbi szabályozáshoz képest minden bizonnyal nehezebbé teszik a vezető tisztségviselők számára a felelősség alóli kimentést (akárcsak bármely más szerződő fél számára). Mivel a vezető tisztségviselők meglehetősen érzékenyek a tevékenységükkel összefüggő kockázatokra, hiszen hosszú távú és változó feltételek között teljesítendő szolgáltatásokra vállalkoznak, s tevékenységük mibenléte, terjedelme és ebből következően kockázata előre nehezen mérhető fel, bizonyos, hogy keresni fogják azokat a megoldásokat, amelyek ennek a kockázatnak a lefedésére, a kockáza-

tokkal szembeni biztonság megteremtésére alkalmasak. Ezen eszközök sorában eddig is ismert volt a biztosítás, illetve a felmentvény intézménye, amelyek az új szabályozás keretei között is rendelkezésre állnak.

Mivel azonban a felelősség szigorodott, elképzelhető, hogy a vezető tisztségviselők további kockázatsökkentő eszközök után néznek, s ezek között esetleg alkalmazásra került a szerződésszegésből eredő felelősség kizárásának intézménye. Figyelemmel arra, hogy a jogi személyekre vonatkozó szabályozás is eltérést engedő normákból áll,²⁶ a vezető tisztségviselőknek a jogi személlyel szembeni felelősségére vonatkozó szabály sem tekinthető feltétlen érvénysülést igénylő szabálynak. Ráadásul, mivel a szabály a felelősségi viszonyra a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség szabályai rendeli alkalmazni, valójában nem is az a kérdés, hogy a jogi személyek szabályai megengednék-e a felelősség korlátozását vagy kizárását, hanem az, hogy a szerződésszegési szabályok lehetőséget adnak-e erre.

A Ptk. 6:152. § alapján a válasz egyértelmű. E szabály kimondja, hogy „a szándékosan okozott, továbbá emberi életet, testi épséget vagy egészséget megkárosító szerződésszegésért való felelősséget korlátozó vagy kizáró szerződési kikötés semmis.” Ebből az következik, hogy korlátok figyelembevételével a felelősség korlátozható vagy kizárható, tehát a két szerződő fél – a mi esetünkben a vezető tisztségviselő és a jogi személy – megállapodhatnak egymással arról, hogy egyes magatartásokért, amelyek a jogszabály alapján felelősséget keletkeztetnének, a szerződésszegő félnek nem kell kártérítést fizetnie. Mivel a vezető tisztségviselővel szemben álló másik szerződő fél maga a jogi személy, ezért a jogi személy részéről szükséges a felelősségkorlátozó vagy kizáró akarat megnyilvánulása, ami megítélésem szerint a vezető tisztségviselő megválasztására vagy kijelölésére jogosult szerv hatáskörébe tartozó döntés.

Ha a szerződési jogi szabályokon túl a felelősségkorlátozást a jogi személyekre vonatkozó szabályozás fényében is vizsgáljuk, akkor kérdéses lehet, hogy a jogi személyt megilletetheti-e az a jog, hogy az őt jogszabály alapján megillető igényéről lemondjon. Ha az ilyen döntés kizárólag a jogi személyt érintené, akkor természetesen nem kellene ezzel foglalkoznia a jognak, hiszen a döntéshozók viselik is a döntésük következményeit. Csakhogy a jogi személy esetén – mint erről korábban már volt szó – a jogi személy hitelezői is érdekeltek lehetnek a jogi személy vagyoni helyzetének alakulásában, különösen akkor, ha a jogi személy vagyona kizárólagos fedezete a hitelezői követeléseknek. Nem sérti-e tehát a hitelezők érdekeit az, ha a jogi személy lemond az esetleges kártérítési igényéről, hiszen ilyen lemondás hiányában a kártérítésként befolyt összeg a jogi személynek a hitelezők kielégítésére szolgáló vagyonát gyarapítaná.

²⁶ Ld. a Ptk. 3:4. § (2) bekezdését.

Úgy tűnik, hogy ez a lehetséges érdeksérelem nem akadály a felelősségi igényről való lemondásnak még a jogi személyekre vonatkozó szabályozás gondolkörében sem, hiszen a gazdasági társaságokra vonatkozó szabályok kifejezetten rendelkeznek a felmentvény intézményéről,²⁷ vagyis elismerik azt a lehetőséget, hogy a társaság – tudva a felelősségi igény alapjául szolgáló tényekről – kifejezetten lemondjon kártérítési igényéről. A hitelezők szempontjából valószínűleg közömbös, hogy ez a lemondás előzetesen, a felelősség kizárásával, vagy utólagosan, a felmentvény megadásával történik-e, hiszen mindkét változatban esik a jogi személy attól a kártérítéstől, ami a jogi személy vagyona-ként a hitelezők követeléseinek fedezetéül szolgálhatna.

A fentiek alapján tehát a felelősségkizáró vagy -korlátozó megállapodást nem kellene eleve kizártnak tekinteni, de azzal szemben az általános szabályok szerinti védelem illetheti meg a hitelezőt (pl. a szerződés érvénytelensége esetleg jóerkölcsbe ütközés okán vagy esetleg, nagyon áttételes módon, a fedezetelvonó szerződés intézménye).²⁸

2.3.5. A kártérítés mértéke

Miközben a Ptk. a szerződésszegéssel okozott károkért való felelősség alóli kimentés lehetőségét jóval szigorúbban szabályozta, a kártérítés mértékét illetően a korábbi teljes kártérítéshez képest enyhébb megoldást alkalmaz. Kimondja, hogy „kártérítés címén meg kell téríteni a szolgáltatás tárgyában keletkezett kárt”, továbbá „a szerződésszegés következményeként a jogosult vagyonában keletkezett egyéb károkat és az elmaradt vagyoni előnyt olyan mértékben kell megtéríteni, amilyen mértékben a jogosult bizonyítja, hogy a kár, mint a szerződésszegés lehetséges következménye, a szerződés megkötésének időpontjában előre látható volt.”²⁹

Megítélésem szerint a vezető tisztségviselő szerződésen alapuló szolgáltatása tevékenység végzésére irányul, így annak tárgyában kár nem keletkezhet, ezért csak a jogosult, azaz a jogi személy vagyonában keletkezett egyéb károkról és

²⁷ Ptk. 3:117. § (1) bekezdés.

²⁸ A Gárdos-Füredi-Mosonyi-Tomori Ügyvédi Iroda *A vezető tisztségviselők felelőssége az új Ptk.-ban* című, már idézett tanulmánya az 1930. évi V. tc.-nek azt a rendelkezését, amely szerint a korlátozott felelősségű társaság taggyűlésének az a határozata, amely az ügyvezetőket a felelősség alól felmenti, a társaság hitelezőivel szemben hatálytalan, a mai viszonyok között is alkalmazhatónak találja. Megítélésem szerint azonban ennek csak akkor lenne jelentősége, ha a hitelező olyan pozícióba jut, hogy a társaság igényét tudja érvényesíteni. Egyébként ugyanis hiába hatálytalan a felmentő határozat, ez önmagában nem teszi a hitelező által érvényesíthetővé a társaság követelését.

²⁹ Ptk. 6:143. § (1)–(2) bekezdés.

az elmaradt vagyoni előnyről lehet szó a kártérítés mértékének megállapításánál. Ebben a körben az új Ptk. a szerződéskötés időpontjában előre látható károkra szorítja a szerződésszegő fél által fizetendő kártérítés összegét.

A vezető tisztségviselők felelőssége esetén ez a szabály annak vizsgálatát teszi szükségessé, hogy a vezető tisztségviselői pozíció elvállalásakor a vezető tisztségviselőnek milyen mértékű károkkal kellett számolnia. Természetesen nem az a követelmény, hogy a szerződésszegő fél már a szerződéskötéskor pontosan tudja, hogy milyen mértékű károkat fog okozni, hanem az, hogy előre felmérhesse szerződésszegésének lehetséges következményeit, s ne kelljen olyan következményekért is helytállnia, amelyek nem voltak megismerhetőek a szerződés megkötésekor. Bár a kártérítés mértékére vonatkozó szabályban megjelenő előreláthatóság nem azonos a mentesülési okok között megjelenő előreláthatósággal, hiszen más-más körülményre vonatkozóan jelennek meg a törvény szövegében, a funkciójuk mégis hasonló, hiszen a szerződéskötés időpontjában felmérhető kockázatok alapján kialakult szerződési egyensúlyt hivatottak védeni. A jelen esetben ezt oly módon teszi a jogszabályi rendelkezés, hogy a szerződéskötéskor nem érzékelhető lehetséges károk megtérítésére nem ad lehetőséget, hiszen ezek kockázata sem volt felmérhető a szerződés megkötésekor, vagyis a szerződéses egyensúly felek általi kialakításakor ezek a lehetséges kártetelek biztosan figyelmen kívül maradtak.

Az előreláthatóság követelményével kapcsolatban ismét felmerül a kérdés, hogy mit várunk el a szerződésszegő féltől: az objektíve lehetséges előrelátást vagy az adott személy számára lehetséges előrelátást. A megoldás itt is a két véglet között található, s ennek tételes jogi alapját megint csak a Ptk. 1:4. § (1) bekezdésében találhatjuk meg, amely szabály általánosságban olyan magatartást követel meg a polgári jogi jogviszonyok alanyaitól, amilyen az adott helyzetben általában elvárható. Vagyis a következménykárok és az elmaradt haszon mértéke azokra a károokra szorítkozik, amelyek az adott helyzetben általában elvárható gondosság mellett a szerződésszegő fél számára a szerződés megkötésekor előre láthatóak voltak vagy lettek volna.³⁰

³⁰ Hasonlóan Vékás Lajos: „Az előreláthatósági klauzula alkalmazása azt jelenti, hogy a következménykárok és az elmaradt haszon megtérítendő összeg nem haladhatja meg azt a veszteséget, amelyet a szerződésszegő fél a szerződés megkötésének időpontjában előre látott, vagy amelyet előre kellett látnia azon tények és körülmények alapján, amelyekről mint a szerződésszegés lehetséges következményeiről az említett időpontban tudott vagy tudnia kellett.” Továbbá: „A Ptk. az előreláthatóság fogalmát itt is ugyanúgy objektív értelemben használja, mint a kimentéssel kapcsolatban. Ennek megfelelően az előreláthatósági követelményt nem a konkrét szerződésszegőre, hanem egy hasonló helyzetben lévő személyre vonatkoztatva kell érteni. A szerződés megszegő fél felelőssége ezért nemcsak az általa ténylegesen előre látott károokra terjed ki, hanem mindarra, amit egy, az ő helyében ésszerűen és gondosan eljáró személy előre látott volna.” Ld. VÉKÁS (2013a) i. m. 607.

A vezető tisztségviselők esetén e kármérték megítélésénél sajátos szempontok jöhetnek majd számításba. Nyilvánvaló ugyanis, hogy a vezető tisztségviselői kötelezettségek megszegésével a jogi személynek okozható károk nagysága jelentős mértékben függ az adott jogi személy sajátosságaitól: a jogi személy tevékenységétől, vagyoni forgalmától, eseti ügyleteinek méretétől, ezek kockázatosságától. Egy nagyméretű, nagy vagyonnal rendelkező, kiterjedt tevékenységet folytató és nagy ügyletértékekkel működő jogi személy esetén az esetleges szerződésszegés esetén bekövetkező károk már a szerződéskötéskor (azaz a vezető tisztségviselői pozíció keletkezésekor) előre láthatóan sokkal nagyobb mértékűek, mint egy kis méretű, kis kockázatú jogi személy esetén. Ezeket a szempontokat nyilván mérlegelni fogja a bíróság is egy kártérítési igény megítélésénél.

Érdemes itt egy gondolat erejéig visszautalni az ügyvezetési tevékenység körére vonatkozó fejtegetésekre, ahol ugyancsak arra a következtetésre jutottam, hogy az ügyvezetés körébe tartozó döntések különböző jogi személyeknél eltérőek lehetnek. Az eltérések azonban ellentétes irányúak: a nagy szervezetekben minden bizonnyal szám szerint kevesebb döntés sorolandó az ügyvezetés körébe, de azoknak lehetséges anyagi következményei, s ennek folytán az elhibázott döntés előre látható kárkövetkezménye sokkal nagyobb lehet, mint egy kisebb jogi személy esetén, ahol több döntés tartozhat az irányítás – és így az ügyvezetés – körébe, viszont ezek lehetséges kárhatásai kisebbek lehetnek.

A kártérítés mértékének a szerződéskötéskor előre látható károkra szorítása megvédheti a vezető tisztségviselőket attól, hogy ha egy kis méretű, kis károk kockázatú jogi személynél vállaltak tisztséget, s utóbb a jogi személy tevékenysége úgy alakult át, hogy a tevékenység vagyoni kockázata megnőtt, akkor ezért a szerződéskötés után megjelenő nagyobb kockázatért kelljen felelősséget vállalni. Persze, itt is felvethető az a gondolat, hogy ha a kockázat a vezető tisztségviselő számára elviselhetetlenül megnő, akkor ez ellen a vezető tisztségviselő lemondással védekezhethet. Ennek ellenére ilyen esetben a jogi szabályozás nem a vezető tisztségviselő távozását szorgalmazza, hanem a kártérítés mértékét tartja a szerződéskötéskor előre látható szinten, s ezzel fenntartja a szerződéses viszony egyensúlyát is.

3. A vezető tisztségviselőnek a jogi személy hitelezőivel szembeni felelőssége

Az új Ptk. a vezető tisztségviselőnek jogi személy hitelezőivel szembeni felelősségét az egyesület, a gazdasági társaságok és a szövetkezet esetében írja elő akkor, ha a jogi személy fizetési képtelenséggel fenyegető helyzetbe jut, s ebben a helyzetben a vezető tisztségviselő nem veszi kellően figyelembe a jogi személy hitelezőinek érdekeit. Az e feltételek szerint működő felelősség akkor

keletkeztet igényt a hitelezők számára, ha a jogi személy később ténylegesen jogutód nélkül megszüntetésre kerül, s a hitelezői követelések nem, vagy nem teljesen kerülnek kielégítésre.

A speciális felelősségi szabályra azért van szükség, mert fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetben megnő az ösztönzés arra, hogy a jogi személy egyre nagyobb kockázattal járó ügyletekbe bocsátkozzon, s ráadásul ezen a téren fokozatosan elkopik a jogi személy tagjai és a vezető tisztségviselők közötti érdekellentét is, egyre inkább közös platformra kerülnek a hitelezőkkel szemben. Amikor ugyanis a jogi személy fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetbe kerül, akkor a tagok már nagy valószínűséggel elvesztették a jogi személybe fektetett vagyonukat, hiszen a jogi személy vagyonát a hitelezők között kellene felosztani, ha a fizetésképtelenség ténylegesen bekövetkezne. Minél nagyobb a veszélye annak, hogy a tag a jogi személy jogutód nélküli megszűnése esetén nem részesedne a jogi személy vagyonából, annál kisebb a visszatartó ereje e vagyonra kiterjedő fokozott kockázatvállalásnak. Ráadásul a nagy gazdasági kockázat vállalása a nagy nyereség reményét is magában hordozza, ami a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetből való kilábalást eredményezheti. Ha pedig a nagy kockázatú üzlet nem eredményes, a tag már akkor sem kerül rosszabb helyzetbe. E sajátos érdekeltségi helyzetben nem elegendő a jognak az egyébként működő kiegyenlítő mechanizmusokat működtetni, hanem olyan speciális eszközöket is be kell vetni, amelyek a fokozott és tét nélküli kockázat elvállalásának gátját szabhatják. Erre való a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzetben keletkező sajátos felelősségi viszony, amelynek alanya nem a jogi személy tagja, hanem a vezető tisztségviselő, aki a jogi személy irányításának körében a döntéseket hozza. Ha az ő számára a jog a hitelezői érdekek fokozottabb figyelembevételét, s ennek elmulasztása esetére felelősségét írja elő, akkor ez a felelősségi szabály esetleg rákényszerítheti a vezető tisztségviselőket arra, hogy – akár még a tagok érdekeivel szemben is – a hitelezői érdekek szerint irányítsák a jogi személyt.

Ez a szabályozás nem teljesen új, bár alkalmazási köre kiterjesztésre került a korábbi szabályozáshoz képest, s a gazdasági társaságok körében az eddig hiányzó anyagi jogi szabály egyértelműen megjelent a Ptk.-ban.

Mégis egy ponton a szabály módosult, s a változatlanul maradt feltételeket mellőzve erre a változásra koncentrálnék az alábbiakban.

A Gt. a fizetésképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezése esetére azt írta elő, hogy a vezető tisztségviselő a társaság hitelezői érdekeinek elsődlegessége alapján köteles ellátni ügyvezetési feladatait, s ha ezt a kötelezettséget megszegné, és a társaság ténylegesen fizetésképtelenné vált, akkor külön jogszabály előírhatja a hitelezőkkel szembeni helytállási kötelezettségét.³¹

³¹ Gt. 30. § (3) bekezdés. Megjegyzendő, hogy a külön jogszabály már csak a felelősség érvé-

Ezzel szemben az új Ptk. 3:86. § (2) bekezdése, 3:118. §-a és 3:347. § (3) bekezdése hasonló feltételek mellett nem a hitelezői érdekek elsődlegességét írja elő, hanem az hitelezői érdekek figyelembevételét teszi kötelezővé. Az eltérő szóhasználat eltérő tartalmi megközelítést tesz lehetővé. A fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet ugyanis még nem jelent tényleges fizetéseképtelenséget, ekkor tehát még lehetővé kell tenni azt, hogy a jogi személy a saját érdekében is tevékenykedjen, s ennek keretében megkísérelje a válságos helyzetből való kijutást. Ennek érdekében akár még kockázatvállalást tartalmazó döntéseket is meghozhat, ami negatív eredmény esetén nyilvánvalóan nem fog a hitelezők javára szolgálni. Ha a hitelezői érdekek elsődlegessége lenne a követelmény, akkor lehet, hogy be kéne szüntetni a kockázatos gazdasági tevékenységet, s a jogi személy vagyonát konzerválni kéne a hitelezői igények fedezeteként. Ez azonban túlzott követelmények tűnik, akadályozhatja a kibontakozást, a reorganizációt.

Az új Ptk. szabálya differenciáltabban közelít a helyzethez. A korábbi szabályozáshoz hasonlóan a hitelezői érdekeket megjeleníti a vezető tisztségviselők motívumrendszerében, akik egyébként alapvetően a jogi személy érdekeinek elsődlegessége alapján kötelesek ügyvezetési tevékenységüket végezni. A hitelezői érdekek azonban az új szabály szerint nem felváltják a jogi személy érdekeit, hanem ezen érdekek mellett jelennek meg. Így tehát a vezető tisztségviselő továbbra is a jogi személy érdekében megfelelően irányíthatja a jogi személyt, de e mellett figyelembe kell vennie a hitelezők érdekeit is. Azt, hogy a hitelezői érdekeket milyen módon és milyen mértékig kell figyelembe venni, nem lehet teljes részletességgel a jogi normában leírni. Ezért itt is a polgári jogi jogviszonyokban általában elvárható magatartást³² kell majd számon kérni a vezető tisztségviselőkön, vagyis azt kell vizsgálni, hogy a fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzet bekövetkezte után a vezető tisztségviselő a jogi személy irányítása során a jogi személy érdekei mellett a hitelezői érdekeket figyelembe vette-e oly módon, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható volt.

4. A vezető tisztségviselő deliktuális felelőssége

Az új Ptk.-nak a jogi személyekre vonatkozó rendelkezései közül az egyik leginkább vitatott norma nem a jogi személyekről szóló könyvben található. A kötelmi jogi könyv a 6:541. §-ában, „Felelősség a vezető tisztségviselő károkozásáért” paragrafuscím alatt akként rendelkezik, hogy „ha a jogi személy vezető tisztségviselője e jogviszonyával összefüggésben harmadik személynek kárt

nyesítéséről rendelkezett, a felelősség anyagi jogi alapját képező rendelkezés hiányzott a Ptk. előtti szabályozásból.

³² Ptk. 1:4. § (1) bekezdés.

okoz, a károsulttal szemben a vezető tisztségviselő a jogi személlyel egyetemlegesen felel.”

Ezt a szabályt környezetéből kiragadva sokan értelmezik úgy, hogy a Ptk. lényegében minden károkozásért – legyen az szerződésszegéssel vagy szerződésen kívül okozott kár – a vezető tisztségviselőt teszi felelőssé. S ha ez így van, akkor ezt a felelősség olyan mértéktelen kiterjesztéseként értékelik, amely mellett ésszerűen nem is vállalható vezető tisztségviselői pozíció.³³ Csakhogy álláspontom szerint ez az értelmezés nem helytálló.

Mindenekelőtt kezdjük formai kérdésekkel. A szóban forgó szabály nem önmagában áll, hanem egy kódex részeként jelenik meg, s egyáltalán nem közömbös, hogy hol, milyen szerkezeti keretek között nyert elhelyezést. A hivatkozott paragrafus a Ptk. kötelmi jog könyvének Negyedik Részében található, amely rész a „Felelősség szerződésen kívüli károkért” címet viseli. Az e részben szereplő szabályok kizárólag deliktuális kártérítési esetekre vonatkozhatnak, ezen az alapon tehát bizonyosan kizárhatunk a felelősségi norma alkalmazásából minden olyan esetet, amikor a vezető tisztségviselő a jogi személy nevében szerződéses viszonyokban jár el.

Ha a vezető tisztségviselő, mint a jogi személy képviselője, a jogi személyt szerződés alanyává teszi, akkor tevékenysége a jogi személy tevékenységének fog minősülni, képviselőként tett jognyilatkozatából a jogi személy válik jogosulttá, illetve kötelezetté. Mivel a szerződés alanya a jogi személy, a szerződés megszegése is a jogi személynek tudandó be, bár tudjuk, hogy maga a jogi személy cselekvésre nem képes, a jogi személy tevékenységének tekintett magatartásokat végső soron természetes személyek végzik. A szerződésszegések világában azonban nem tulajdonítunk jelentőséget annak, hogy ki volt az a természetes személy, akinek magatartása a jogi személy szerződésszegéséhez vezetett. Akár a jogi személy alkalmazottja, akár a jogi személy megbízottja, teljesítési segédje, akár a jogi személy vezető tisztségviselője vagy akár egy kívülálló, jogellenesen eljáró személy magatartása vezet oda, hogy a jogi személy nem teljesíti a szerződéses kötelezettségeit, a jogi személy mint szerződő fél szerződésszegését kell megállapítani. Ebben a körben még csak felelősség átvitelről sincs szó. Nem úgy épül föl a konstrukció, hogy a jogi személy azon alkalmazottja, akinek a mulasztása a szerződésszegésre vezetett, szerződésszegő félnek tekintendő, csak a felelősséget valamilyen megfontolásból a jogi személyre telepítjük, hanem magát a jogi személyt tekintjük szerződésszegő félnek.

Ebből az következik, hogy ha a vezető tisztségviselő a jogi személy által kötött szerződés körében úgy jár el, hogy a magatartása következtében szerződésszegés következik be, akkor a szerződésszegő fél a jogi személy lesz, és a szerződésszegésért a jogi személy fog felelősséggel tartozni. Legfeljebb a szer-

³³ SÁRKÖZY i. m. 541.

zöldésszegés miatt kifizetett kártérítést, mint a vezető tisztségviselő által a jogi személynek okozott kárt fogja követelni saját vezető tisztségviselőjétől a közöttük fennálló viszonyra vonatkozó szabályok szerint. De ugyanez történik, ha alkalmazott, megbízott, teljesítési segéd stb. okozza a jogi személy szerződésszegését. Ilyen körülmények között tehát a vezető tisztségviselőt a Ptk. 6:541. §-a alapján nem lehet felelősségre vonni a jogi személy szerződésszegéséért, hiszen a szóban forgó norma deliktualis felelősségi tényállást tartalmaz.

Felvetődhet, hogy a vezető tisztségviselő a jogi személlyel szerződéses viszonyra lépő kívülálló személlyel nincs szerződéses kapcsolatban, ezen az alapon tehát mégis felléphetne vele szemben a szerződő fél deliktualis kártérítési igényrel. Úgy gondolom, hogy ezt a lehetőséget az eddig is követett bírói gyakorlat³⁴ zárja ki, amely szerint a jogi személlyel szerződő fél a szerződésszegésből eredő igényeit csak a vele szerződő féllel, s nem annak vezető tisztségviselőjével szemben érvényesítheti, s nem lehet közvetlenül a vezető tisztségviselővel szemben fellépni, ha a vezető tisztségviselő magatartása megmaradt a jogi személynek mint szerződő félnek betudható magatartás keretei között, s nem valószínűsíthető önálló károkozó magatartást.

Ilyen értelmezés mellett tehát a Ptk. 6:541. §-a csak olyan esetekre vonatkozhat, amikor a vezető tisztségviselő e minőségében eljárva saját magatartásával harmadik személynek szerződésen kívül kárt okoz. Lényeges eleme ennek a tényállásnak, hogy a károkozó magatartást tanúsító személynek a vezető tisztségviselőnek kell lenni. Nem tekinthető tehát ez a norma a jogi személy egész szervezetéért viselendő felelősség alapjának. A szabály szövegének teljes félreértését mutatja az a jogértelmezés, amely szerint a vezető tisztségviselőnek a szervezet bármely tagja által okozott kárért mint a jogi személy által okozott kárért helyt kellene állnia. Világos a törvény megfogalmazásából, hogy a vezető tisztségviselő csak a saját károkozó magatartásáért tartozik felelősséggel.

³⁴ A BDT 2012. 2707. számon közzétett döntés V. pontja szerint: A jogi személy nevében eljáró vezető tisztségviselővel szemben a jogi személlyel szerződő fél nem léphet fel közvetlenül; a „felelősség-áttöréshez” többtényállási elemek bizonyítása szükséges.

Hasonlóképpen foglalt állást a Szegedi Ítéltábla Polgári Kollégium 2/2008. (XII. 4.) számú kollégiumi véleményével módosított, egységes szerkezetbe foglalt 1/2005. (VI. 17.) számú kollégiumi véleménye a jogi személy elkülönült felelősségéről és a felelősség „áttöréséről”, amelynek I. pontja kimondja:

„I. Ha a jogi személy tagja (vezető tisztségviselője, tisztségviselője, alkalmazottja) a jogi személy tevékenységi körében eljárva a jogi személlyel szerződéses vagy szerződésen kívüli jogviszonyban álló harmadik személynek vagyoni érdeksérelmet okoz, a polgári jogi felelősségi jogkövetkezmények a jogi személlyel szemben alkalmazhatók. A taggal (tisztségviselővel, alkalmazottal) szemben közvetlenül e jogkövetkezmények akkor sem alkalmazhatók, ha a magatartás egyúttal bűncselekmény törvényi tényállását valósítja meg.” A szerződésen kívüli kárfelelősség körében a vélemény a megváltozott jogszabályi háttérre tekintettel nem feltétlenül állja meg a helyét, de a szerződéses viszonyokban megítélésem szerint továbbra is helyes álláspontot tükröz.

Kétségtelen, hogy a vizsgált norma a Hatodik Könyv Negyedik Részén belül, a LXIX. Fejezetben, „Felelősség más személy által okozott kárért” cím alatt található, azonban nem mindegy az, hogy ki a károkozó, s ki az, aki más személy által okozott kárért tartozik felelősséggel. Tekintve, hogy a tényállás szerint a vezető tisztségviselő által e minőségében okozott kárról van szó, a vezető tisztségviselő felelőssége nem lehet más személy által okozott kárért való felelősség, ez a felelősség a saját károkozásért való helytállást jelenti. Mivel a felelősségi viszonyban még megjelenik a jogi személy is, mint felelősséggel terhelt személy, inkább a jogi személy tekinthető olyannak, mint aki más személy – nevezetesen a vezető tisztségviselő – által okozott kárért köteles helytállni. E gondolatmenet alapján a norma megfogalmazása helyesebb lenne, ha nem úgy szólna, hogy a vezető tisztségviselő a jogi személlyel egyetemlegesen felel, hanem ha azt írná elő, hogy a jogi személy felel egyetemlegesen a vezető tisztségviselővel, hiszen a vezető tisztségviselő az, aki elsősorban és természetes módon felel az általa okozott kárért. Kétségtelen azonban, hogy egyetemleges felelősség előírása esetén végső soron mindegy az, hogy ki kivel felel egyetemlegesen, hiszen az egyetemleges adóstársak a kötelezettség azonos szintjén helyezkednek el.³⁵

Az, hogy egy jogi személy egy természetes személy által okozott kárért köteles helytállni, megfelel annak a tényleges helyzetnek, hogy a jogi személy, amely önálló cselekvésre nem képes, nem tud szerződésen kívül kárt okozni, s ezért mint károkozónak a felelőssége természetes módon nem állhat fenn.³⁶ Arról, hogy a szerződésen kívüli kártérítési viszonyokban kinek a magatartását tudjuk be egy jogi személynek, kifejezett jogszabályi rendelkezések szólnak. Ilyen jogszabályi rendelkezés a most vizsgált 6:541. § is, amely tehát nem oldja föl a vezető tisztségviselő magatartását a jogi személynek való teljes betudással, hanem csak egyetemleges kötelezettként állítja a károkozó mellé a jogi személyt.

³⁵ Nochta Tibor álláspontja ezzel kapcsolatban némileg eltérő, bár a végső következtetés nála is az, hogy az egyetemleges adóstársi viszonyban közömbös, hogy kit tekintenénk elsődleges adósnak. „A társaságok esetében is az egyetemlegesség, a társaság és a vezető tisztségviselő harmadik személyek irányába fennálló helytállási kötelezettségét egybeforrasztja, jóllehet a tényleges károkozó magatartást a vezető tisztségviselő tanúsítja. Ennek magyarázatát abban lehetséges megadni, hogy a vezetői tisztségviselők a társaságot életre keltő és életben tartó tényezői, tevékenységük a társaság tevékenységének számít kifelé. a harmadik személyek (főként hitelezők) számára többletbiztosítékkal bír, ha a vezető tisztségviselő az ügyvezetési tevékenységével harmadik személyeknek okozott kárért a társasággal együttesen maga is helytállásra köteles, mégpedig azonos módon, az egyetemleges felelősségre tekintettel.” NOCHTA Tibor: A vezető tisztségviselők magánjogi felelősségének mércéjéről és irányairól az új Ptk. alapján. *Gazdaság és Jog*, 2013/6. 5.

³⁶ Ezért nem értek egyet Török Tamásnak azzal az álláspontjával, hogy a vezető tisztségviselőnek a Ptk. 6:541. §-án alapuló felelőssége felelősségátvitel eredménye lenne. Ld. TÖRÖK Tamás: Szerződésen kívüli károkozás szervezeti jogi vetülete: az intézményes felelősségátvitel. *Gazdaság és Jog*, 2013/6. 17.

Ez a szabályozás jelentős változás a Gt. azon rendelkezéséhez képest, amely szerint a társaság felelős azért a kárért, amelyet vezető tisztségviselője e jogkörében eljárva harmadik személynek okozott.³⁷ Valószínűleg a vezető tisztségviselők és tanácsadók körében éppen ez a változás vezetett a bevezetőben említett vitatható álláspontok hangoztatására. De eltekintve attól, hogy a korábbi szabályozásban nem így volt, tényleg méltánytalan-e, ha a vezető tisztségviselőnek felelnie kell az általa harmadik személyeknek, szerződésen kívül okozott károkért? Álláspontom szerint nem méltánytalan és nem funkció nélküli ez a szabály. Az itt vázolt értelmezési keretek között ugyanis nem támaszt más követelményt a vezető tisztségviselőkkel szemben, mint ami egyébként minden jogalanyt minden körülmények között terhel, nevezetesen, hogy tartózkodjanak a jogellenes károkozástól. Úgy gondolom, hogy ennek a követelménynek a teljesítése nem lenne túlzás egy jogi személy vezető tisztségviselője számára sem, s e követelménynek személy szerint a vezető tisztségviselővel szembeni érvényesítése nem növeli meg olyan mértékben a vezető tisztségviselő kockázatát, hogy ez komoly akadálya legyen e tisztség elvállalásának és az ügyvezetési feladatok ellátásának.

Ha a más személy által okozott károkért való felelősség eseteit vizsgáljuk, akkor két másik tényállással való összevetés hasznos lehet.

A Ptk. 6: 540. §-a úgy rendelkezik, hogy a munkavállaló által munkaviszonyával összefüggésben, illetve a jogi személy tagja által tagsági viszonyával összefüggésben harmadik személynek okozott károkért a munkáltató, illetve a jogi személy felel. Szándékos károkozásuk esetén a munkáltatóval és a jogi személlyel egyetemleges felelősséget mond ki a Ptk. Mi indokolja, hogy alapesetben a tényleges károkozó magatartásáért a munkáltató, illetve a jogi személy kizárólagos felelősséggel tartozik a károsulttal szemben? A munkavállaló esetén ezt az indokolja, hogy a munkavállaló nem önállóan, hanem egy alá-főlérendeltséget jelentő, a munkáltató utasítási jogával terhelt jogviszonyban cselekszik, ebben a körben tehát indokolt lehet a felelősséget a károkozóról arra telepíteni, aki ebben a hierarchiában főlérendelt helyzetben van, s akinek az érdekében a munkavállaló tevékenykedik. Ezzel szemben viszont a vezető tisztségviselő önállóan jár el, nem utasítható, és hatásköre sem vonható el, tehát a károkozó magatartás is alapvetően a saját elhatározásán múlik.

A jogi személy tagjának a magatartását a jogi személynek betudni nehezebben magyarázható rendelkezés. Megfelelő értelmezést akkor kapnánk, ha a tagsági viszonyon alapuló munkavégzés során harmadik személynek okozott károkra szorítanánk a szabály alkalmazását, ez esetben ugyanis a munkavállalóval rokon helyzetet kezelnénk, amit alátámasztana az a körülmény, hogy a két szabály azonos paragrafusban jelenik meg a törvényben.

³⁷ Gt. 30. § (1) bekezdés.

A másik összehasonlításra érdemes szabály a Ptk. 6:542. § (1) bekezdése, amelynek értelmében ha a megbízott e minőségében harmadik személynek kárt okoz, a károsulttal szemben a megbízó és a megbízott egyetemlegesen felelős. Megjegyzendő, hogy ez a rendelkezés a korábbi Ptk.-ban is szerepelt. Ez pedig jól mutatja, hogy a ténylegesen eljáró személy felelőssé tétele nem elviselhetetlen teher, nem lép túl a felelősség funkcióján. A megbízottak ugyanazzal a kötelezettséggel, amit az új Ptk. a vezető tisztségviselőkre újonnan kimondott, évtizedek óta végzik tevékenységüket, s a megbízási szerződésekkel működő iparágak nem bénultak meg, nem estek áldozatul mértéktelen és nem tolerálható felelősségre vonásoknak.

Ha abból indulunk ki, hogy a vezető tisztségviselőnek a saját magatartásával okozott károkért való felelőssége természetes jelenség, akkor valójában azt a kérdést kell megvizsgálni, hogy a jogi személy egyetemleges felelősséggel sújtásának mi lehet az alapja. Ezzel kapcsolatban több szempont is felmerül.

Egyrészt a vezető tisztségviselőre vonatkozó szabály csak akkor érvényesül, ha a vezető tisztségviselő e jogviszonyával összefüggésben okozza a kárt, ami azt jelenti, hogy a jogi személy érdekében, a jogi személy irányítása körében jár el. Ez az érdekeltség indokolhatja a jogi személy felelősségét.

Továbbá a vezető tisztségviselő ebbe a pozíciójába, ami lehetővé tette számára a károkozást, a jogi személy akaratából került, a jogi személy kijelölte vagy választotta őt. Az egyetemleges felelősség előírása gondosabb kiválasztásra, ellenőrzésre sarkallhatja a jogi személyt, s ekként teljesítheti a felelősség preventív funkcióját.

Harmadrészt az egyetemleges felelősség előírása növeli a károsult kielégítési alapját, erősíti a kártérítési igény fedezetét, hiszen több lesz a kártérítésre igénybe vehető vagyon. Az a tétel, miszerint a jogi személy teljesítőképessége mindig jobb lenne, mint egy magánszemélyé, a mai viszonyok között nem feltétlenül állja meg a helyét, de ha a vezető tisztségviselő és a jogi személy egy sorban felelnek, akkor a jogosult helyzete bizonyosan előnyösebbé válik.

A felelősség alóli kimentés körében a Ptk. nem tartalmaz speciális rendelkezést, ezért a vezető tisztségviselő az általános szabályok szerint úgy mentheti ki magát a felelősség alól, ha bizonyítja, hogy nem felróhatóan okozta a kárt, azaz úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.³⁸ Az egyetemleges kötelezettséggel terhelt jogi személy mentesüléséhez is a vezető tisztségviselő felróhatóságának hiányát kell bizonyítani.

³⁸ Ptk. 6:519. § és 1:4. § (1) bekezdés.

5. Összegzés

Az új Polgári Törvénykönyv a vezető tisztségviselők felelősségére vonatkozó szabályozást több ponton is szigorította. A jogi személlyel szembeni felelősség szigorúbb szabályai a szerződésszegésekért való szigorúbb felelősség általános rendjébe illeszkednek, a deliktuális kártérítési felelősség körében viszont önálló intézkedésről van szó.

A vezető tisztségviselők felelősségének szigorítása mindig magában hordozza azt a veszélyt, hogy az olyan diszfunkcionális hatásokat von maga után, mint a megbízható, szakmailag, illetve vagyoni helyzetüket tekintve stabil háttérrel rendelkező személyek távolmaradása a vezető tisztségviselői feladatoktól, továbbá az egészséges kockázatvállalási hajlam hanyatlása, amely következmények a jogi személyek hátrányára vannak.

Meggyőződésem, s a fenti tanulmányban ezt igyekeztem bemutatni, hogy megfelelő jogértelmezés és jogalkalmazás esetén ezek a negatív hatások nem következnek be. A vezető tisztségviselőnek a jogi személlyel szemben fennálló felelőssége ugyanis továbbra is magában hordozza az ésszerű kockázatvállalás tolerálásának lehetőségét, a vezető tisztségviselők deliktuális kártérítésére vonatkozó szabályozás pedig nem terheli jobban a vezető tisztségviselőket, mint a károkozás általános tilalmából eredő generális kötelezettség.

Ilyen feltételek mellett az új Ptk.-nak a vezető tisztségviselők felelősségére vonatkozó szabályai kellően kiegyensúlyozott módon biztosíthatják azt, hogy a vezető tisztségviselők a jogi személyek vagyonával való rendelkezés során ne háríthassanak át negatív hatásokat a jogi személyek tagjaira, és a jogi személy mögé bújva ne okozhassanak büntetlenül károkat harmadik személyeknek szerződésen kívüli viszonyokban.